

Chief Editor's Note

National decision and Information System and Services (ISS)

GholamReza Fadaie

Professor, Department of KIS, University of Tehran, Iran
ghfadaie@ut.ac.ir

Abstract

ISS which may be interpreted as transparency in information delivery is of high importance in personal life as well as in ruling system. It may be stated that these two are two sides of the same coin. If there is a real intention to govern people in a real democracy, then ISS is well-defined and developed in the country, and if ISS is well-defined, then it can be concluded that real resoluteness in ruling system is already present. Nowadays, all three ruling powers in Iran have decided to be transparent in their ISS. It should be noted that a real and powerful ISS development has two components: employees and public users. Employees must be aware and skillful in information collection, retrieval, and dissemination, and public users should be trained to use the information tools in order to get the accurate information in right time and place as soon as possible. If this takes place, the teachers and graduate students in library and information science can help them, as practitioners or consultants in information projects in at least four parts are as follows: Information management, archive management, scientometrics, and data mining. Majles Library (Library of Iranian Parliament) as well as the National Library of Iran can be a useful aid for decision makers and public libraries can teach people and develop their skills in using the information.

Citation: Fadaei, Gh. R. (2020). Editorial Notes- National decision and Information System and Services (ISS). *Research on Information Science & Public Libraries*. 26(1), 9-15.
Research on Information Science and Public Libraries, 2020, Vol. 26, No.1, pp. 9-15
© Iran Public Libraries Foundation

سخن سردبیر

عزم ملی و نظام اطلاعاتی (اطلاعرسانی)

غلامرضا فدایی

استاد، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

ghfadaie@ut.ac.ir

عزم ملی و نظام اطلاعاتی که می‌توان از آن به شفافیت اطلاعاتی هم تعبیر کرد لازم و ملزوم یکدیگر و با هم عجین‌اند. مگر می‌شود عزم ملی باشد ولی نظام اطلاعاتی درست نشود یا برعکس نظام اطلاعاتی دقیق و صحیحی وجود داشته باشد و کشور فاقد عزم برای انجام کار باشد. اکنون، در کشور ما (بهار ۱۳۹۹) دو قوه مقننه و قضائیه مدعی‌اند که عزم جدی و ملی برای شفافیت اطلاعات و ایجاد نظام اطلاعاتی بهینه دارند. قوه مجریه هم که بیشترین حمله به سوی آن است مدعی است که طالب شفافیت و ایجاد نظام ملی اطلاعات است.

از طرفی، قانون و قانون‌گذاری یعنی استفاده بهینه از بهترین اطلاعات برای تدوین و اجرای برنامه، و قانون‌گذار بر مبنای عزم ملی روند کار را تسهیل می‌کند. کار قوه قضائیه هم برخورد با کسانی است که قانون را رعایت نکرده یا آن را دور زده یا بر اساس قانون‌های متضاد و مزاحم بدون حل تعارضات آنان اقدام کرده‌اند. دولت هم بر اساس خواست مجلس مدت‌هاست که طرح پنجره واحد را در دستور کار دارد. با این حال، کارها بر اساس پنجره واحد انجام نمی‌شود مگر با اطلاعات درست. اگر در دولت کاری انجام نمی‌شود یا با سرعت انجام نمی‌شود یا وقتی بخواهد انجام شود به مرحله اجرا که می‌رسد مدیریت تغییر می‌کند، به دلیل نبود اطلاعات و قانون یا فرار از آن است. برای آنکه اطلاعات شفاف شود باید علاوه بر تقویت زیرساخت‌ها به سازوکار ورود و خروج اطلاعات و حفاظت آن‌ها و نیز گسترش و بهره‌برداری بهینه پرداخته شده و از متخصصان امر استفاده شود.

نکته‌ای که بایستی به آن توجه مقتضی شود این است که شفافیت اطلاعاتی دو طرف دارد: یک طرف مسئولان‌اند و طرف دیگر مردم و هر دو در ایجاد شفافیت یا کدورت نظام اطلاعاتی نقش دارند. اگر هر دو طرف از اطلاعات صیانت کنند شفافیت پایدار می‌شود و اگر اعمال نفوذ کنند شفافیت بدل به کدورت می‌شود. کار شفاف‌سازی اطلاعات که متکی بر عزم مسئولان است باید مستمر و دائمی باشد، چرا که لحظه‌ای غفلت موجب انسداد اطلاعات و

بازگشت به عقب خواهد شد. نظارت اینجا مفهوم پیدا می‌کند. معمولاً مسئولان دارای قدرت‌اند و بخشی از مردم دارای ثروت. تبانی مسئولان و و آن دسته از مردم ثروتمند کار را به عدم شفافیت می‌کشاند. این مطلب بدین معناست که اگر یک طرف یا هر دو اعمال نفوذ کنند کار اطلاع‌رسانی و اجرای قانون غیرشفاف می‌شود. وقتی مسئولی برای استفاده بیجا قانون را دور می‌زند و برای خود یا بستگانش خاصه خرجی می‌کند و رانت به وجود می‌آورد قطعاً می‌خواهد برخی از اطلاعات مخفی بماند یا دست کم برای مدتی مخفی باشد تا به هدفش دست یابد. بعضی از مردم ثروتمند هم به خاطر داشتن امکانات بیشتر توقع دارند که کارشان زودتر و بدون نوبت، یا طی مسیر کلی یا جزئی تشریفات انجام شود و با کارمند متخلف یا سابقه‌دار و مستعد انحراف ارتباط برقرار کرده و بدین طریق اطلاعات را محدود و مخدوش می‌کنند و قانون را دور می‌زنند. اینکه می‌گویند با پول همه کاری می‌توان انجام داد و همه را می‌توان خرید اینجاست. پول سرمایه‌دار و اطلاعات مسئول و سوسه‌انگیز است و رانت ایجاد می‌کند و در نتیجه می‌شود آنچه نباید بشود.

اینکه از قدیم گفته‌اند: «قلم گفتا که من شاه جهانم / قلم زن را به دولت می‌رسانم»، دارای دو معنای مثبت و منفی است؛ معنای مثبت آن اینکه فرد باسواد با تلاش مشروع خود به مقام و دولت می‌رسد و معنای منفی آن این است که فرد مسئول مزدور با تبانی با ثروتمند متخلف با خالی کردن خزانه ملت، خود و دیگری را به نوا می‌رساند.

اما نکته مهم در نظام اطلاعاتی این است که علاوه بر قدرت زیرساختی باید ورودی اطلاعات صحیح باشد تا خروجی آن درست شود. اطلاعات در کشور به وفور یافت می‌شود، اما یا ناقص است یا غلط، یا افزونگی یا هم‌پوشانی دارد که سرانجام به آلودگی اطلاعات ختم می‌شود. اینکه کار پیش نمی‌رود یا از روی عمد است یا از روی سهل‌انگاری. تهیه آمار و اطلاعات غیرروشنمند و سپس ورود عجولانه و ناشیانه آن منجر به دوباره کاری یا چندباره کاری می‌شود. شفافیت زمانی حاصل می‌شود که مبدأ و ورودی صاف و پاک و صحیح باشد و در مسیر اجرا هم گرفتار آفت نشود تا خروجی درست به دست آید و برای همگان به آسانی دسترس پذیر باشد.

اغلب ممکن است بگویند که ما اطلاعات را صحیح وارد کرده‌ایم اما ممکن است هر کس با زبان خود و با اصطلاحی که در سازمان مربوطه مورد علاقه و معمول است اطلاعات را وارد کرده است؛ اینجاست که هرچند اطلاعات درست باشد اما بهره‌برداری از آن هم برای مجریان

و هم مردم گرفتاری و درماندگی به همراه دارد. بایستی خط‌مشی واحد و اصطلاحات یک‌دست وجود داشته و مردم به آنها آشنا باشند تا خروجی برای همگان و در اسرع وقت قابل استفاده باشد. حتی سازندگان نرم‌افزار هم برای کسب شهرت یا فروش بیشتر سعی در استفاده از اصطلاحات یا ویژگی خاصی دارند تا چنانچه کاربر بخواهد از آن استفاده یا به نظام دیگر وارد شود یا آن را تبدیل کند متحمل هزینه و صرف وقت شود.

اغلب می‌بینیم هنگامی که اختلاس و سوءاستفاده‌ای رخ می‌دهد همواره دنبال آن می‌گردیم که چه کسی مرتکب این عمل شده ولی از آن کسی که چنین زمینه‌ای به وجود آورده یا راه نشان داده یا اطلاعات را نادرست و ناهماهنگ وارد کرده است غفلت می‌شود.

گاهی اوقات که کار پیش نمی‌رود می‌گویند قانون نیست، یا ناقص است، یا هم‌پوشانی دارد، یا مسئول از آن سوءبرداشت کرده است؛ غافل از اینکه چه‌بسا ورودی اطلاعات شفاف نیست یا تفسیرش دارای ابهام است و قانون‌گذار یا مدیر مافوق آن را تبیین نکرده است، پیوستی برای تبیین اصطلاحات و مفاهیم ندارد و اختیار را به‌دست مجری داده است.

پنجره واحد برای این است که هم تماس‌های فردی کم و هم همه‌چیز ثبت شود و هرکس بتواند روند کار را مشاهده کند، و این نخواهد شد مگر با پالایش مفاهیم و اجتناب از به‌کارگیری اصطلاحات گوناگون و جلوگیری از ایجاد اختلال مفهومی.

دانشجویان و فارغ‌التحصیلان رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌توانند در چند حوزه با قوای سه‌گانه همکاری کنند. این حوزه‌ها عبارت‌اند از: حوزه مستندسازی اطلاعات، نمایه‌سازی و اصطلاح‌نامه‌نویسی، آرشیو اسناد و مدارک (یادمانه‌ها)، و علم‌سنجی و داده‌کاوی.

آنچه در اطلاع‌رسانی و شفافیت آن مطرح است کیفیت نمایه‌سازی بر اساس تدوین اصطلاح‌نامه‌های متقن و هماهنگ است. مسئولان و کارگزاران باید از به‌کار بردن اصطلاحات خاص و پراکنده پرهیز کنند و روال را برهم نزنند. اجرائیات در داخل کشور و در هر سه قوه و نیز واحدهای مرتبط با رهبری، جای ادبیات و گسترش واژه‌ها و ایجاد سبک‌ها و هنر نمایشی نیست. کار باید در اسرع وقت و با حداقل هزینه به بهترین وجه انجام شود و این نیاز به تدبیر، مدیریت، و ساده‌سازی هرچه تمام‌تر برای استفاده عموم دارد. نظام ارجاعات یکی دیگر از فئونی است که در یک‌دست کردن واژه‌ها و مفاهیم برای کاربران، اعم از مسئول و غیرمسئول، مفید است. اگر بر روی ورودی دقت شود و هماهنگی لازم صورت گیرد و سهولت و سادگی استفاده‌کننده مدنظر باشد قطعاً خروجی هم آسان و مفید خواهد بود. به‌علاوه، یک‌دست کردن

فرم‌ها، تقاضانامه‌ها یا پرسش‌نامه‌ها و پیش‌بینی دقیق گزینه‌های موردنظر قبل از تدوین و هماهنگ کردن آن‌ها در موارد مشابه بسیار مهم است.

کار سازمان‌دهی و مدیریت آرشیو (یادمانه‌ها) در نگهداری اسناد و مدارک و دسترس‌پذیرسازی آن‌ها در اسرع وقت در محدوده حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی قرار دارد که هر کتابخانه‌ای با آن آشناست. خوشبختانه بسیاری از کتابخانه‌های بزرگ کشور، مرکز اسناد دارند و در این زمینه فعال‌اند.

با علم‌سنجی می‌توان نسبت به اسناد و مدارک موجود نقشه راه تهیه کرد. اینفوگرافی برای حوزه‌های گوناگون کار را برای تصمیم‌گیران آسان خواهد کرد. به‌طور مثال، در قوه قضائیه می‌توان میزان پرونده‌های دعوا یا جرم‌ها را به تفکیک نوع، مکان و زمان با استفاده از مصورسازی آن‌ها همواره در اختیار مسئولان قضائی قرار داد و بدین طریق آسیب‌های اجتماعی را در ابعاد مختلف به تصویر کشید تا برایشان چاره‌اندیشی شود، یا در قوه مقننه می‌توان میزان قوانین تصویب‌شده یا تقاضا برای تقنین یا بررسی عدم پیگیری در اجرای قانون در حوزه‌های گوناگون را مصور کرد و با روزآمد کردن آن‌ها در دوره‌های خاص همواره نمایندگان را در جریان امور قرار داد. در قوه مجریه نیز می‌توان به تفکیک دستگاه‌ها چنین کاری را انجام داد. با استفاده از داده‌کاوی هم می‌توان برای ترسیم وضعیت حال یا برنامه‌ریزی برای آینده بر اساس داده‌های موجود اقدام کرد.

از آنجا که با شیوع کرونا فعالیت کتابخانه‌ها قدری فروکش کرده است، با توجه به اهمیت روزافزون استفاده از فضای مجازی، کتابخانه‌ها موظف‌اند زیرساخت‌های الکترونیکی خود را تقویت کنند. چنین به نظر می‌رسد که با توجه به ضرورت زمان، اکنون لازم است کتابخانه‌ها علاوه بر تولید محتوای مناسب، برای جذب مخاطب عام و نیز مخاطب آشنا با فضای مجازی و در فعالیتهای اجتماعی نیز مددکار باشند.

خوشبختانه کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی در کنار مرکز پژوهش‌ها بازویی قوی برای کمک به مجلس در ابعاد فوق است. کتابخانه مجلس علاوه بر نیروهای خود می‌تواند از دیگران نیز کمک بگیرد تا هرچه زودتر وضعیت مدارک گذشته و فعلی مجلس بسامان و به‌روز شود. دولت هم می‌تواند از کتابخانه ملی و از سایرین در تنظیم و تنسيق مدارک موجود و خط‌مشی‌گذاری به‌منظور شفاف‌سازی داده‌ها و تهیه نقشه‌های لازم کمک بگیرد. قوه قضائیه هم می‌تواند از خدمات این رشته بهره‌گیرد.

با این حال، نقش کتابخانه‌های عمومی و از جمله فرهنگ‌سراهای شهرداری‌ها نیز برای آموزش مردم و برگزاری کارگاه‌ها بی‌بدیل است. این‌ها نهادهایی عمومی‌اند که اگر تعیین وظایف شود می‌توانند با استفاده از نیروهای مردمی از اطلاعات بهره‌برداری درست کرده و در مراقبت و جلوگیری از ایجاد کدورت در اطلاعات سهم بسزایی داشته باشند و بدین منظور تجهیز شوند.

اکنون که کرونا آمده و بسیاری از مشاغل را تحت تأثیر قرار داده و دورکاری را تا حدودی زنده کرده است، می‌تواند فرصتی خوب باشد تا از مازاد توان نیروهای موجود در کتابخانه‌ها برای نظم و نسق دادن به اوضاع مدیریت اطلاعات استفاده شود و در این زمینه شاغلان کتابخانه‌ها به‌طور مباشر یا مشاور همکاری کنند.

طراحی و همکاری در ساخت نرم‌افزارهای لازم برای انجام این وظایف، یکی از وظایف کتابخانه‌هاست. ایجاد شرکت‌های لازم و کارا در این زمینه‌ها می‌تواند به قوای سه‌گانه در امر شفاف‌سازی کمک کند. قطعاً نظارت مستمر سه قوه می‌تواند در بهینه‌سازی کار آنان بسیار تأثیرگذار باشد.

سال گذشته شنیدیم که مجلس کدگذاری را برای قوانین شروع کرده است و این خبری خوشحال‌کننده است. با این حال، اگر ورودی‌ها درست و هماهنگ نباشد خروجی‌ها هم نامناسب، و به تعبیری دوباره همان آش و همان کاسه خواهد بود. قوه قضائیه از سازمانهای گوناگونی رونمایی کرده است که چنانچه نکات اشاره شده را به کار بندد در پایداری و استمرار آنها تأثیر خواهد داشت. اگر مطالب فوق مورد توجه قرار گیرد، طبعاً گروه‌های علمی این رشته در دانشگاه‌ها آموزش وسیعی را منطبق با نیاز جامعه مصرف‌کننده در برنامه‌های خود خواهد گنجاند و علاقه‌مندان به سامان‌دهی اطلاعات کشور فرصت خواهند یافت تا دین خود را به جامعه ادا کنند.

استناد: فدایی، غلامرضا (۱۳۹۹). یادداشت سردبیر- عزم ملی و نظام اطلاعاتی (اطلاع‌رسانی). تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی. ۲۶(۱)، ۹-۱۵.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی. دوره ۲۶، شماره ۱، صص ۹-۱۵

© نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور